

Maria Leśniowska
Archiwum Państwowe w Opolu
Uniwersytet Opolski
e-mail: m.lesniowska@opole.ap.gov.pl
<https://orcid.org/0000-0003-2511-4007>

Wpływ podróży edukacyjnych na rozwój karier na przykładzie wybranych Ślązaków studiujących w Padwie z XVI-XVII wieku

THE INFLUENCE OF EDUCATIONAL TRAVEL ON THE CAREERS OF SELECTED SILESIA NS
STUDYING IN PADUA IN THE 16TH AND 17TH CENTURIES

Summary

During the 16th and 17th centuries, European universities emerged as alluring educational institutions for students, thanks to their outstanding professors and progressive pedagogical approaches. Notably, Italian universities offered not only attractive academic programs but also a plethora of scholarships and waivers, thereby further enhancing their appeal. The continuously expanding University of Padua was particularly attractive for aspiring students from Silesia, who predominantly enrolled in the German Artistic or Juristic faculties. The matriculation records of these academic divisions feature a number of prominent names, such as Angelus Silesius, Laurentius Scholz, and Joachim Cureus, whose careers, as evidenced by their biographies, were greatly influenced by their participation in the transformative Grand Tour.

Keywords: Grand Tour; University of Padua; Artist University; Jurist University; Silesians at the University of Padua; Angelus Silesius; Joachim Cureus; Laurentius Scholz

Streszczenie

Europejskie uniwersytety w XVI i XVII wieku przyciągały studentów wybitną kadrą profesorską oraz nowoczesnymi metodami kształcenia. Uczelnie włoskie proponowały młodzieży nie tylko ciekawy program zajęć, lecz także różnego rodzaju stypendia i zwolnienia z opłat. Stałe rozbudowująca się uczelnia w Padwie była atrakcyjna również dla studentów z terenu Śląska, którzy najczęściej zapisywali się na uniwersytet, wybierając nację niemiecką artystów lub jurystów. W księgach immatrykulacyjnych wspomnianych nacji można odnaleźć nazwiska m.in.: Angelusa Silesiusa,

Laurentiusa Scholza czy też Joachima Cureusa, których życiorysy są potwierdzeniem ogromnego wpływu Grand Tour na rozwój kariery.

Słowa kluczowe: Grand Tour; Uniwersytet w Padwie; uniwersytet artystów; uniwersytet jurystów; Ślązacy na Uniwersytecie w Padwie; Angelus Silesius; Joachim Cureus; Laurentius Scholz

Wstęp

W poniższej publikacji przybliżono tematykę podróży edukacyjnych młodzieńców z terenu Śląska na Uniwersytet w Padwie oraz omówiono jej wpływ na rozwój ich karier. Jako przykład zaprezentowano sylwetki trzech mieszkańców ówczesnego Śląska: poety Angelusa Silesiusa, czyli Johannesa Schefflera, pisarza teologa, historyka i lekarza Joachima Cureusa oraz Laurentiusa Scholza, botanika z Wrocławia. Każda z wymienionych osób zapisała się wszechstronnymi dokonaniem w historii Śląska. Prezentacja ta umożliwi udzielenie odpowiedzi na pytania: czy studia miały rzeczywisty wpływ na rozkwit karier śląskich absolwentów uczelni oraz czy atmosfera i zasady obowiązujące na uczelni były preludem do dalszego rozwoju. Istotną kwestią do rozpatrzenia jest tu polityka szeroko pojętej wolności, którą Republika Wenecka gwarantowała scholarom. Ważny wydaje się być też fakt, że w dobie renesansu studenci poprzez swoich przedstawicieli – konsyliarzy nacji – mieli realny wpływ na kształt uczelni, wybór rektora czy kadre profesorską. Niewątpliwie o atrakcyjności padewskiej uczelni świadczyły także życie codzienne oraz kultura mieszkańców Serenissimy. W 2022 roku, w którym obchodzono jubileusz 800-lecia Uniwersytetu w Padwie, tematyka badań poświęcona scholarom tej uczelni oraz szeroko pojętemu *Grand Tour* nabrała szczególnego znaczenia.

1. Podróże edukacyjne – problem badawczy

Obecność polskich studentów na uniwersytetach zagranicznych, w tym na Uniwersytecie w Padwie, rozbudzała ciekawość historyków już od XIX wieku. Aleksander Przeździecki¹ oraz Stanisław Krzyżanowski² jako pierwsi opublikowali sprawozdania dotyczące kwerendy poświęconej wspomnianej tematyce, przeprowadzonej w archiwach i bibliotekach włoskich. Następnie Stanisław Windakiewicz na podstawie materiału przechowywanego w archiwum padewskiego uniwersytetu opracował temat naukowych podróży Polaków do Padwy³. Należy również pamiętać o opracowaniach przygotowanych przez

---

1 A. Przeździecki, *O Polakach w Bononii i Padwie*, Warszawa 1849.

2 S. Krzyżanowski, *Wspomnienia z Padwy. Notatki z podróży*, Kraków 1868.

3 S. Windakiewicz, *Padwa. Studium z dziejów cywilizacji polskiej*, Kraków 1891.

Jana Warchała⁴ oraz Ludwika Ćwiklińskiego⁵. Ponownie po archiwalia padewskie sięgnął Henryk Barycz i w latach 70. XX wieku opublikował *Metrykę nacji polskiej na uniwersytecie padewskim*⁶. Wśród współczesnych badaczy należy wymienić Danutę Quirini-Popławską, która wielokrotnie pochylała się nad problematyką obecności Polaków na zagranicznych uczelniach⁷. Również Mirosław Lenart przyczynił się do wznowienia kwerendy w archiwum Uniwersytetu Padewskiego. Przytoczę tylko kilka – z wielu – przykładów: badania dotyczące wizyty Jana Kochanowskiego w Padwie⁸, obecności polskich podróżników w mieście⁹ czy też wydanie: *Metryki nacji polskiej*¹⁰ oraz *Statutów uniwersytetu w Padwie*¹¹, które zachowały się dzięki Janowi Zamoyskiemu.

Należy także zaakcentować badania prowadzone przez Dorotę Żołądź-Strzelczyk, która opracowała nie tylko tematykę szeroko pojętych peregrynacji¹², lecz także przeanalizowała instrukcje wychowawcze oraz podróżnicze¹³. W instrukcjach dla synów można odnaleźć szczegółowe wskazówki odnośnie do życia studenckiego oraz przestrogi dla młodzieńców przebywających na obczyźnie.

2. Uniwersytet w Padwie – atrakcyjny kierunek *Grand Tour*

Uniwersytet Padewski został założony w 1222 roku. Od początku istnienia była to uczelnia, która stawiała na rozwój i konkurencyjność w stosunku do innych ośrodków naukowych w kraju. Jej rozkwit przypada na okres oświecenia, kiedy to Republika Wenecka

4 Biblioteka Ossolineum we Wrocławiu (dalej: BO), Dział Rękopisów (dalej: DzR), rkps sygn. 13375/I: J. Warchał, *Materiały do historii o Polakach w Padwie*.

5 L. Ćwikliński, *Padwa i Polska*, Warszawa 1922.

6 *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, t. 1: *Metryka nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim (1592-1745)*, przygot. do druku H. Barycz, Wrocław 1971.

7 D. Quirini-Popławska, *Podróże polskich duchownych do Padwy w XV i XVI wieku; wstępne rozpoznanie*, w: *Itinera clericorum. Kulturotwórcze i religijne aspekty podróży duchownych*, red. D. Quirini-Popławska, Ł. Burkiewicz, Kraków 2014, s. 225-253.

8 M. Lenart, *Patavium, Pava, Padwa. Tło kulturowe pobytu Jana Kochanowskiego na terytorium Republiki Weneckiej*, Warszawa 2013.

9 *Polacy przy grobie św. Antoniego w Padwie, cz. 2: Kaplica Polska (1896-2018)*, red. M. Lenart, Opole 2020.

10 Lenart M., *Wstęp do edycji fototypicznej*, w: *Album Polonicum. Metryka nacji polskiej w Padwie 1592-1745. Edycja fototypiczna*, red. R. Gajowiak, M. Iżykowska, Warszawa 2018, s. 14-73.

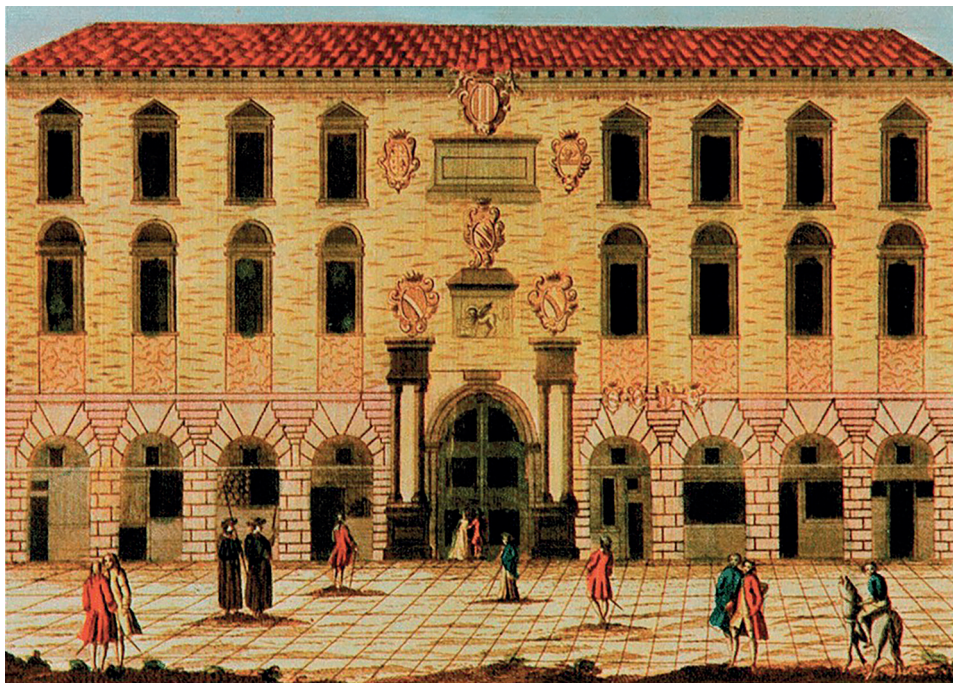
11 Tenże, *Statuta Universitatis scholarium iuristarum studii generalis Paduani ab anno 1331 ad annum 1404 (Codex Bibliothecae Cathedralis Gnesnensis 180). Wydanie fototypiczne*, wstęp K. Stopka, tłum. M. Wrana, P. Marcinkiewicz, Opole 2021.

12 D. Żołądź-Strzelczyk, *Peregrinatio academica. Studia młodzieży polskiej z Korony i Litwy na akademiach i uniwersytetach niemieckich w XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, Poznań 1996.

13 Taż, *O przedsięwzięciu peregrynacyjnej. Edukacyjne wojaże szlachty z Rzeczypospolitej w świetle instrukcji podróżnych*, Wilanów 2020.

swoimi działaniami dążyła do uczynienia z uczelni padewskiej jednego z najważniejszych uniwersytetów w Europie. Przeprowadzono m.in. zmianę władz zarządzających uczelnią, co skutkowało uzyskaniem statusu szkoły państwowej, ściśle związanej z Republiką. Od 1516 roku kontrolę nad uniwersytetem, w początkowych założeniach tymczasową, sprawował organ zwany Riformatori dello Studio di Padova. Od dnia 22 września 1528 roku urząd ten kierował uczelnią aż do upadku Republiki Weneckiej¹⁴. Wprowadzono zasadę konkurencji, czyli prowadzenie wykładów w tej samej materii przez co najmniej dwóch profesorów¹⁵.

Ponadto rozbudowano główną siedzibę uczelni, Palazzo del Bo, dzięki czemu wszyscy studenci odbywali naukę w jednym miejscu. W 1545 roku założono ogród botaniczny, natomiast w 1594 roku wybudowano teatr anatomiczny¹⁶. Wszystkie te działania miały potwierdzać nowoczesność Serenissimy, akcentować jej idee wolności, zwłaszcza

Il. 1. Palazzo del Bo – rycina z XVIII wieku.

Źródło: http://habanera-nonblog.blogspot.com/2010_02_01_archive [dostęp: 23.03.2022].

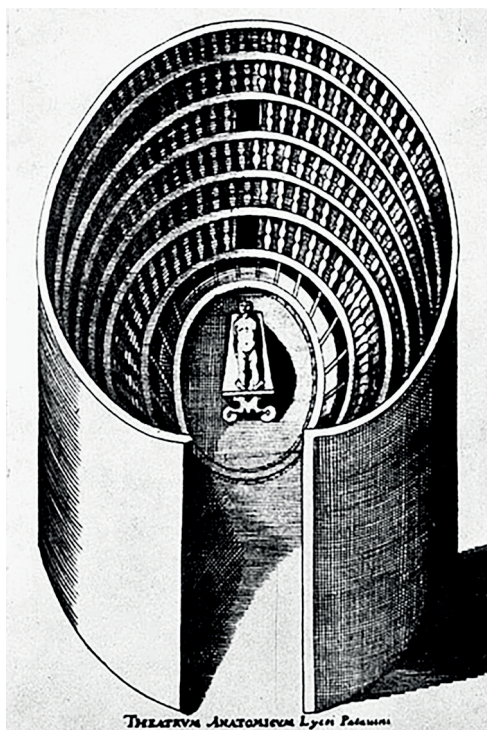
14 M. Lenart, *Patavium, Pava, Padwa*, s. 26-27.

15 Tenże, *Atmosfera religijna w Padwie w okresie pobytów Jana Kochanowskiego na terytorium Republiki Weneckiej, w: Reminiscencje Reformacji. Prusy-Mazury 1517-2017*, red. R. Bażanowski, B. Waclawik, Olsztyn 2017, s. 92.

16 Tenże, *Patavium, Pava, Padwa*, s. 27.

w sprawach wyznaniowych w okresie kontrreformacji¹⁷. Dowodem na liberalizm wyznaniowy było założenie kolejno w 1616 i 1635 roku dwóch świeckich kolegiów dla doktorantów wyznania protestanckiego i prawosławnego, którzy nie chcieli składać wyznania wiary narzuconego przez papieża Piusa IV¹⁸.

Działania te spowodowały, że studia na Uniwersytecie Padewskim stały się popularne wśród obcokrajowców. Jako przykład można podać liczbę studentów niemieckich

Il. 2. Grafika przedstawiająca teatr anatomiczny w Padwie.

Źródło: G.H. Schumacher, *Theatrum Anatomicum in History and Today*, „International Journal of Morphology”, 25 (2007), no. 1, s. 20.

- 17 Jak podaje Mirosław Lenart: „Kiedy w 1550 r. opublikowano statuty Uniwersytetu prawników, opracowane po raz pierwszy przez Reformatorów oraz pewnego profesora, wśród licznych nowości jedna okazała się szczególnie wiele mówiąca. Otóż odtąd inauguracyjna msza św. miała być dedykowana już nie Duchowi Świętemu, tak jak dotychczas, ale św. Markowi, patronowi Wenecji” (tamże, s. 28).
- 18 Bulla papieska *In Sacrosanta* z 1564 roku. Wcześniej, bo od 1520 roku, kwestie związane z orzekaniem w sprawach bluźnierstwa oraz herezji Republika Wenecka powierzyła trybunałowi uniwersyteckiemu. Dzięki temu wybiegowi Serenissima mogła swobodnie stawać w obronie studentów i wykładowców przed zarzutami, które ograniczałyby wolność nauczania oraz znacząco obniżałyby renomę uczelni (tenże, *Atmosfera religijna w Padwie w okresie pobytów Jana Kochanowskiego na terytorium Republiki Weneckiej*, s. 94). We wspomnianych kolegiach stopnie doktora otrzymywali także studenci wyznania mojżeszowego (L. Ćwikliński, *Padwa i Polska*, s. 14).

Il. 3. Litografia padewskiego ogrodu botanicznego.

Źródło: R. de Visiani, *L'Orto botanico di Padova nell'anno 1842*, Padova 1887.

w drugiej połowie XVI wieku, którą szacuje się na 6 tys. osób¹⁹. W tym czasie na uczelni wykłady prowadziło 150 profesorów we wszystkich gałęziach wiedzy²⁰. W XVI i XVII wieku uniwersytet ten stał się kuźnią karier wybitnych prawników, medyków, filozofów czy przyszłych biskupów. Obecność w Padwie, choćby chwilowa, była niemalże obowiązkiem wśród szlachty oraz coraz częściej wśród mieszczan całej Europy²¹.

3. Scholarzy nacji niemieckich Legistów i Artystów uczelni padewskiej pochodzący ze Śląska

Włochy jako kolebka sztuki odrodzenia oraz myśli humanizmu stały się krajem atrakcyjnym dla obcokrajowców. Uczelnie włoskie przyciągały młodzież nie tylko ciekawym

19 M. Lenart, *Atmosfera religijna w Padwie w okresie pobytów Jana Kochanowskiego na terytorium Republiki Weneckiej*, s. 96.

20 S. Windakiewicz, *Padwa. Studium z dziejów cywilizacji polskiej*, s. 7.

21 Tamże, s. 10.

programem zajęć, lecz także różnego rodzaju stypendiami i zwolnieniami z opłat²². Ponadto wcześniej wspomniany pluralizm religijny Republiki Weneckiej spowodował znaczny napływ młodzieży chcącej podjąć naukę na Uniwersytecie w Padwie. Studenci przybywający do tego włoskiego miasta zapisywali się do stowarzyszeń narodowych. I tak pojawiają się nacje niemieckie, polskie, francuskie, węgierskie.

Nacje te odegrały istotną rolę w historii uczelni padewskiej. Brały one czynny udział w kształtowaniu uniwersytetu. Początkowo funkcjonowały dwie korporacje scholarów: cytramontanów (tzw. przedalpejskich) i ultramontanów (tj. zaalpejskich)²³. Zmiana tej struktury nastąpiła pod koniec XIII wieku, kiedy ukonstytuował się podział na dwa uniwersytety: legistów (studentów prawa) i artystów, do którego należeli filozofowie, medycy i teolodzy²⁴. Każda z korporacji wybierała swojego rektora²⁵. Mieli oni szerokie uprawnienia – czuwali nad porządkiem na uniwersytecie, rozsądzały spory między studentami oraz karali tych, którzy popełniali wykroczenia. Jak podaje A. Przeździecki:

wyбір Rektora odbywał się dawniej w czasie wielkiego postu, później w maju, na koniec (sic!) w sierpniu. Pomijano zwykle Padewczyków i Wenecyanów; a obierano osoby znakomite nie tylko nauką, ale też urodzeniem i majątkiem, aby umiały utrzymać godność urzędu własnymi zasobami [...]. Rektor chodził w sukni karmazynowej latem, a w purpurowej zimą, a na lewym ramieniu zawiesział kapturek ze złota i drogich kamieni. W obecności biskupa i urzędników miejskich jeden z profesorów wkładał nowemu Rektorowi kapturek i oddawał mu pieczęć i statuta²⁶.

Zagraniczni studenci przybywający do Padwy zapisywali się do określonych nacji. Na uniwersytecie jurystów było 21 związków, wśród artystów zaś wyróżniano ich 7²⁷. W XVI wieku najliczniejszą nacją była niemiecka²⁸, natomiast drugą grupę pod względem liczebności stanowiła nacja polska. Jak podkreślają badacze tematu, podstawowa

22 Tamże, s. 8.

23 Podział ten oparty był na zapisach statutu uczelni padewskiej z 1260 roku.

24 Oba uniwersytety miały władzę prawodawczą, uchwały zmiany statutów, prawa dyscyplinarne, powoływały i zatwierdzały nauczycieli. L. Ćwikliński, *Padwa i Polska*, s. 8.

25 Rektor uniwersytetu jurystów w czasie uroczystości zajmował drugie miejsce po biskupie, natomiast rektor uniwersytetu artystów miejsce trzecie (tamże, s. 9). W 1563 roku na stanowisko rektora uniwersytetu jurystów wybrano Jana Zamoyskiego. Jak podkreślają historycy, ocena jego działalności jest bardzo wysoka, gdyż poza utrzymaniem porządku wśród studentów udało mu się w 1564 roku wydać drukiem statuty *De constit. Et immunitatib. Almae Univ. Juristar. Gymnasii Patav.* S. Windakiewicz, *Padwa. Studium z dziejów cywilizacji polskiej*, s. 87-88.

26 A. Przeździecki, *O Polakach w Bononii i Padwie*, s. 5.

27 Przedstawicielem zrzeczeń narodowych byli konsyliarze. Tamże, s. 10-11.

28 Nacja niemiecka w 1553 roku podzieliła się na dwa stowarzyszenia: legistów i artystów. Podział ten był spowodowany wewnętrznymi konfliktami w korporacji scholarów. Mimo to nie zmieniła się zasada, w myśl której do zrzeszenia przyjmowano jedynie studiującą młodzież. M. Lenart, *Dzieje i znaczenie tzw. Metryki nacji polskiej w Padwie: 1592-1745*, „Echa Przeszłości”, 2019, nr 20/1, s. 152.

trudność w określeniu liczby polskich scholarów studiujących w Padwie wynika z braku księgi immatrykulacyjnej studentów. Dopiero opracowana przez H. Barycza *Metryka nacji polskiej* z 1592 roku obrazuje w miarę pełną liczbę polskich studentów na Uniwersytecie Padewskim. Danuta Quirini-Popławska na podstawie zachowanego materiału archiwalnego z XV i XVI wieku podaje liczbę przeszło 1200 nazwisk oraz samych imion występujących w źródłach z dodatkiem Polonus²⁹.

Interesującą sytuację można zaobserwować w przypadku nacji niemieckiej, która podzieliła się na dwa stowarzyszenia: legistów i artystów. Zgodnie ze statutami legistów do związku byli przyjmowani: Niemcy, Duńczycy, Szwedzi, Prusacy, Litwini, Czesi, Węgrzy, Szwedzi oraz młodzież pochodząca z Transylwanii i Moraw. Natomiast artyści w swe szeregi przyjmowali oprócz Niemców także osoby z krajów sąsiadujących pod warunkiem znajomości języka niemieckiego³⁰.

Studenci z terenu Śląska i Moraw zapisywali się najczęściej do nacji niemieckiej. W księgach matrykularnych określali się jako Silesius, Moravus, Bohemus lub po prostu wskazywali miasto, z którego pochodzili: Wratislaviensis, Bregensis czy też Opaviensis.

Wśród legistów z terenu Śląska można wymienić m.in. **Martina Gerstmann**a – biskupa wrocławskiego i ołomunieckiego, który wywodził się z mieszczańskiej, protestanckiej rodziny z Bolesławca. Studia na Uniwersytecie Padewskim rozpoczął w 1556 roku. Uzyskał stopień doktora prawa. W trakcie pobytu w Padwie dokonał konwersji na katolicyzm³¹. Po ukończeniu studiów został kanonikiem kapituły katedralnej we Wrocławiu, a od 1 lipca 1574 roku pełnił funkcję biskupa wrocławskiego³².

Wśród studentów prawa zapisanych do nacji niemieckiej padewskiej uczelni można odnaleźć nazwisko **Hansa Heinricha I von Hochberga** – prawnika, filozofa oraz współtwórcy potęgi rodu von Hochberg. Hochbergowie słynęli wręcz z tego, że po ukończeniu nauki w szkołach średnich zdobywali wykształcenie na elitarnych uniwersytetach, m.in.: w Lipsku, Lejdzie, Orleanie oraz Padwie³³. Co ciekawe, ród wyznawał religię protestancką, a ich obecność na Uniwersytecie Padewskim potwierdza tezę, że studia w katolickiej Padwie otwierały drzwi do najwyższych urzędów państwowych w XVI i XVII wieku.

Wspomniany Hans Heinrich I po ukończeniu nauki w gimnazjum w Świdnicy rozpoczął studia w kierunku filozofia, historia i prawo na Uniwersytecie w Lipsku, a następnie

29 D. Quirini-Popławska, *Podróże polskich duchownych do Padwy w XV i XVI wieku*, s. 238.

30 S. Windakiewicz, *Padwa. Studium z dziejów cywilizacji polskiej*, s. 81-82.

31 Z. Lec, *Biskupi wrocławscy w dobie reformacji i reformy kościoła*, „Saeculum Christianum”, 2 (1995), nr 1, s. 217-218.

32 J. Mandziuk, *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku*, t. 2: *Czasy wczesnonowoczesne (od 1520 do 1742)*, Warszawa 1995, s. 69-70.

33 Z. Baran, *Hrabiowie von Hochberg. Śląscy Medyceusze i ich mecenat kulturotwórczy w latach 1628-1833*, Wałbrzych 2017, s. 51.

Il. 4. Portret Martina Gerstmanna.

Źródło: Muzeum Ceramiki w Bolesławcu, <https://muzeum.boleslawiec.pl/martin-von-gerstmann-mieszczanin-ktory-zostal-ksiciem/> [dostęp: 28.03.2022].

w Sienie. W 1619 roku zapisał się do nacji niemieckiej jurystów w Padwie. Zyskał tam niezbędną wiedzę z zakresu prawa i dyplomacji. W przyszłości wykorzystał to, pełniąc rolę przewodniczącego delegacji na dwór cesarza Ferdynanda III³⁴. Sprawował urząd starosty Księstwa Świdnicko-Jaworskiego. Był fundatorem kościołów w Świdnicy i Jaworze. Zarządzał majątkami w Książu i Roztoku. Był właścicielem ogromnej biblioteki, w której dominowały książki historyczne, z dziedziny prawa, a także zbiory o tematyce religijnej³⁵.

Również życiorys **Melchiora von Rederna** może być przykładem wpływu edukacji zagranicznej na rozwój szeroko rozumianej kariery. Przedstawiając osobę Melchiora von Rederna, w ogromnym uproszczeniu można byłoby spuentować, że był przede wszystkim wybitnym rycerzem i dowódcą udzielającym się m.in. w armii Habsburgów, książąt śląskich, czeskich oraz króla polskiego Stefana Batorego³⁶. W *Grand Tour* wyruszył wraz z bratem, w pierwszej kolejności udając się do Paryża, następnie Rzymu, Florencji i Neapolu. W poczet studentów Uniwersytetu w Padwie zapisał się w 1573 roku, wybierając wydział prawa. Mówił płynnie po łacinie, czesku, francusku i włosku, co utorowało mu drogę na dwór Habsburgów, gdzie pełnił rolę doradcy i nadwornego marszałka. Zarządzał rodzinnym majątkiem w czeskim Frydlandzie, dokonując m.in. przebudowy rodzinnego zamku³⁷.

34 Tamże, s. 29.

35 Tamże, s. 53.

36 P. Oszczanowski, *Pomnik chrześcijańskiego rycerza. Nagrobek Melchiora von Redern we Frydlandzie. Opus vitae Gerharda Hendrika z Amsterdamu*, Wrocław 2013, s. 11.

37 F. Stieve, *Rödern Melchior Freiherr o. R. (Redern, Rädern)*, in: *Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd. 29, Hrsg. R.F. von Lilienorn, Leipzig 1889, s. 23-25.

Il. 5. Portret Melchiora von Rederna.

Źródło: Gabinet Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, <http://egr.buw.uw.edu.pl/node/38142> [dostęp: 28.03.2022].

Natomiast wśród śląskich przedstawicieli studiujących nauki wyzwolone można odnaleźć m.in.: **Johanna Crato von Kraffttheima** – humanistę, lekarza, nadwornego medyka trzech cesarzy z rodu Habsburgów: Ferdynanda I, Maksymiliana II i Rudolfa II. Studia medyczne w Padwie rozpoczął w 1547 roku pod kierunkiem Giovanniego Battisty Monte. Po uzyskaniu stopnia doktora wraz z przyjaciółmi udał się w podróż po Italii, a następnie przyjął posadę lekarza w Weronie. Po powrocie do Wrocławia objął stanowisko lekarza miejskiego. Przysłużył się szczególnie w zwalczaniu epidemii dżumy we Wrocławiu w 1554 roku³⁸.

W metryce nacji niemieckiej uniwersytetu artystów znajduje się również nazwisko **Melchiora Sebiziusa** – lekarza oraz profesora medycyny na Uniwersytecie w Strasburgu.

38 Crato von Kraffttheim wspierał zdolnych młodzieńców z rodzinnego miasta. Korespondował m.in. z Hieronimem Mercurialisem, Juliuszem Alexandrinusem, Rembertusem Dodonaucusem, Piotrem Andrzejem Mattilusem oraz Jakubem Scutellariusem z Padwy. B. Bruziewicz-Mikłaszewska, *Peter Monavius (1551-1588) lekarz wrocławski i jego dysertacja z 1578 roku „De dentium affectibus” – najstarsza w Europie praca doktorska o tematyce stomatologicznej*, „Advances in Clinical and Experimental Medicine”, 12 (2003), no. 6, s. 863-864.

Il. 6. Portret Johanna Crato von Kraffttheima.

Źródło: <https://picryl.com/media/crato-von-krafftheim-johannes-df8b52> [dostęp: 28.03.2022].

Pochodził on z Niemodlina na Górnym Śląsku. Początkowo studiował prawo, natomiast w poczet studentów medycyny Uniwersytetu w Padwie zapisał się wraz z bratem Mattheusem w 1569 roku. W trakcie swoich studiów w Padwie spotkał medyka Caspara Bauhina, z którym do końca życia prowadził ożywioną korespondencję. Doktoryzował się w 1571 roku na Uniwersytecie w Walencji. Wkrótce potem objął stanowisko fizyka miejskiego w Hagenau, a następnie przeniósł się do Strasburga, gdzie pełnił funkcję honorowego rektora. Pozostał tam do śmierci w 1625 roku³⁹.

Kolejnym przedstawicielem studentów medycyny wywodzącym się z terenów Śląska był **Laurentius Scholz** – medyk, botanik oraz twórca pierwszego ogrodu roślin lekarskich we Wrocławiu. Był synem wrocławskiego aptekarza. Po ukończeniu nauki we wrocławskim gimnazjum św. Elżbiety wyruszył w podróż edukacyjną, rozpoczynając ją od Uniwersytetu w Wittenberdze. W trakcie *Grand Tour* odwiedził również: Padwę,

39 J.L. Pagel, *Sebisch, Melchior*, in: *Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd. 33, Hrsg. R.F. von Liliencorn, Leipzig 1891, s. 508-509.

Il. 7. Portret Melchiora Sebiziusa.

Źródło: <https://catalogue.wellcomelibrary.org/record=b1172198> [dostęp: 28.03.2022].

Bolonię oraz Walencję, gdzie uzyskał stopień doktora medycyny i filozofii. W 1580 roku powrócił do Wrocławia, rozpoczynając tam praktykę lekarską. Szczególne zasługi odniósł w walce z dżumą, która dotknęła miasto w 1581 roku. Laurentius Scholz wstąpił się także tłumaczeniami starożytnych (greckich i arabskich) dzieł medycznych⁴⁰. Jako botanik interesował się właściwościami roślin egzotycznych, które sprowadzał z terenu obu Ameryk i Azji do założonego przez siebie ogrodu botanicznego we Wrocławiu. W 1594 roku ogród zajmował 3 ha, a wśród okazów można było odnaleźć m.in. egzotycznego wówczas ziemniaka. Założenia wrocławskiego ogrodu były wzorowane na przyuniwersyteckim „hortus medici” w Padwie⁴¹.

Wzorcowym przykładem wpływu *Grand Tour* na rozwój kariery jest **Joahannes Schefler**, lepiej znany jako **Angelus Silesius** – wybitny reprezentant poezji religijnej z okresu baroku. Pochodził ze szlacheckiej rodziny wrocławskiej wyznania ewangelickiego.

40 D. Nespiał, *Wawrzyniec Scholz (1522-1599) twórca pierwszego ogrodu roślin lekarskich we Wrocławiu i wydawca źródeł do historii medycyny*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 22 (1977), nr 3, s. 540-543.

41 J. Hahn, *Laurentius Scholtz, naj w środku Wrocławia*, <https://wachtyrz.eu/jan-hahn-laurentius-scholtz-raj-w-srodku-wroclawia/> [dostęp: 26.03.2022].

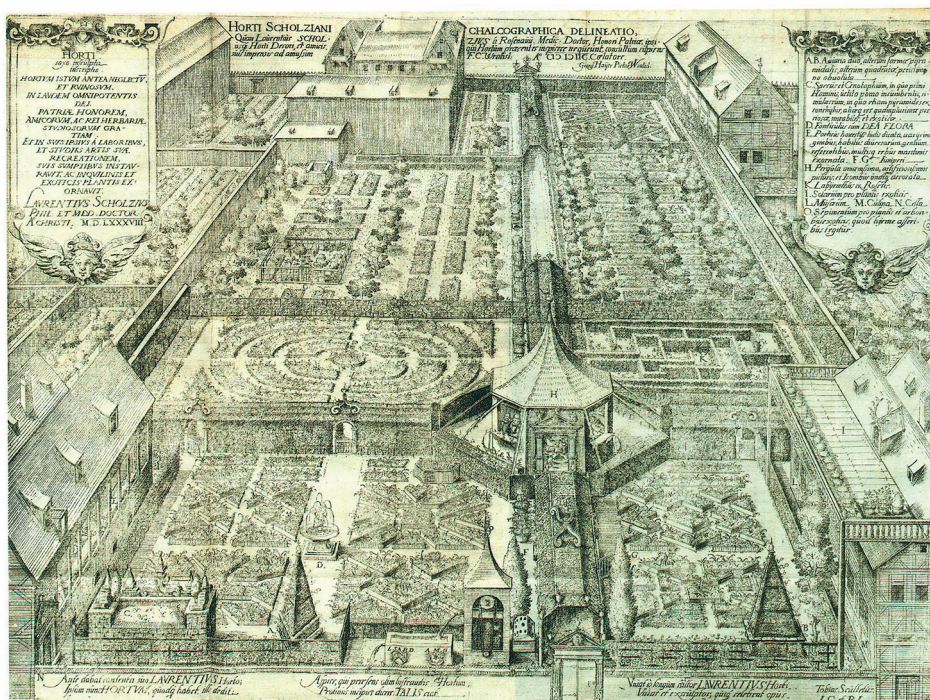

Il. 8. Strona tytułowa dzieła Melchiora Sebiziusa *Manuale sive Speculum Medicinae* z 1661 roku. Źródło: <https://www.portraitindex.de/documents/obj/35900346> [dostęp: 28.03.2022].

Wpłynęło to na wybór uczelni po ukończeniu przez niego gimnazjum św. Elżbiety we Wrocławiu. W trakcie gimnazjalnej edukacji podejmował pierwsze próby literackie pod okiem swojego nauczyciela, poety Christoha Köhlera. Johannes Scheffler swoją podróż edukacyjną rozpoczął od studiów zarówno medycyny, jak i prawa na Uniwersytecie w Strasburgu. Następnie udał się do Lejdy, gdzie spotkał pochodzącego ze Śląska Abrahama von Franckenberga. Spotkanie to wywarło ogromny wpływ na jego dalsze losy, gdyż właśnie Abraham von Franckenberg zapoznał go z dziełami niemieckich mistyków. Johannes Scheffler na studia medyczne w Padwie zapisał się w 1647 roku. W roku kolejnym uzyskał stopień doktora medycyny i filozofii.

Po powrocie na Śląsk rozpoczął pracę jako lekarz nadworny księcia Sylwiusza Wirtemberskiego w Oleśnicy⁴². Mimo sprawowanej przez siebie funkcji powrócił do tworzenia

42 M. Worbs, *Trwale dziedzictwo Angelusa Silesiusa na przykładzie kościelnej pieśni „Jezu, Jezu do mnie przyjdź”*, „Biblioteca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy”, 39 (2015), nr 1, s. 14-15.

Il. 9. Rycina *Horti Scholastici Chalcographica Delineatio* przedstawiająca ogród botaniczny we Wrocławiu założony przez Laurentiusa Scholza.

Źródło: Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, sygn. 011185.1.

Il. 10. Portret Johannes Schefflera.

Źródło: Jeleniogórska Biblioteka Cyfrowa, http://jbc.jelenia-gora.pl/Content/2269/aniol_slazak.html [dostęp: 28.03.2022].

poematów o charakterze głównie religijnym. Przebywając na dworze w Oleśnicy, był pod ciągłym wpływem mistycznych poetów i teologów, co wywarło ogromny wpływ na twórczą przez niego poezję. Gdy chciał wydać książeczkę z modlitwami jednego z mistyków, wdał się w spór z oleśnickim kaznodzieją dworskim Christopherem Freytagiem. Zdarzenie to skutkowało rezygnacją Johanna Schefflera z pełnionego stanowiska w 1652 roku i przeprowadzką do Wrocławia, gdzie został lekarzem w klasztorze Zakonu Krzyżowców z Czerwoną Gwiazdą. 12 czerwca 1653 roku przeszedł na katolicyzm, wtedy też przyjął imię Angelus. Obrął przydomek Silesius, czyli Ślązak. Swoją konwersję na katolicyzm tłumaczył m.in. rozczarowaniem religią luterańską, którą uznał za ortodoksyjną i nieofe-rującą nic więcej niż twarde dogmaty zamiast żywej wiary. Zaangażował się w działania kontrreformacyjne. Domagał się m.in. rekatolizacji Śląska, a w swoich pismach starał się udowodnić legalność doktryny katolickiej i potępić protestantyzm. 29 maja 1661 roku przyjął w Nysie święcenia kapłańskie. Ostatnie lata życia spędził w klasztorze św. Macieja,

Il. 11. Strona tytułowa dzieła Angelusa Silesiusa *Ioh[annis] Angeli Silesii Köstliche Evangelische Perle* [...].

Źródło: Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa, <https://dbc.wroc.pl/dlibra/publication/10835/edition/9686?language=en> [dostęp: 23.03.2022].

pełniąc funkcję lekarza wojskowego i osób ubogich. Zmarł w 1677 roku we Wrocławiu. Majątek przekazał na cele dobroczynne. Pozostawił po sobie bogaty dorobek literacki, wśród którego najbardziej znanym dziełem jest *Cherubinowy wędrowiec*⁴³.

Kolejnym padewczykiem wywodzącym się z terenu Śląska jest **Joachim Cureus**. Pochodził z rodziny mieszczańskiej z Kozuchowa na Dolnym Śląsku. Jego ojciec był sukiennikiem i sędzią miejskim. Joachim uczęszczał do szkół zarówno w swoim rodzinnym mieście⁴⁴, jak i w Złotorzy. W 1550 roku zapisał się na Uniwersytet w Wittenberdze, gdzie był uczniem m.in. Filipa Melanchtona. Po uzyskaniu tytułu magistra w 1554 roku powrócił do rodzinnego Kozuchowa, gdzie przyjął etat nauczyciela w szkole miejskiej. Postanowił jednak kontynuować swoją zagraniczną edukację i w kolejnych latach podjął studia medyczne najpierw w Padwie, a następnie w Bolonii. W 1558 roku uzyskał stopień doktora. W roku kolejnym powrócił na Śląsk i osiadł w Głogowie, gdzie przejął obowiązki syndyka miejskiego. W trakcie swojego pobytu w Głogowie intensywnie działał na polu reformacji, a także podjął się napisania historii Śląska. W celu zebrania niezbędnych dokumentów odbył podróż do śląskich miast, przeprowadzając kwerendę m.in. w klasztorach i kościołach. Pracę nad opracowaniem dziejów Śląska zakończył w 1570 roku. W roku kolejnym zostało wydane dzieło *Gentis Silasiae Annales*. W pracy tej po raz pierwszy użyto sformułowań: Dolny Śląsk i Górny Śląsk. Historiografowie polscy zarzucali Joachimowi Cureusowi, że błędnie interpretował etymologię nazw miejscowych, tendencyjnie budując tezę o germańskich praprzodkach mieszkańców Śląska⁴⁵. Natomiast dziejopisarze niemieccy zarzucali mu przesadne uwypuklenie wątków polskich. W trakcie jego pobytu w Głogowie otrzymał pierwszą propozycję profesury na Uniwersytecie w Wittenberdze. Tę oraz kolejne, ze Szczecina i Wrocławia, odrzucił. Dopiero w 1572 roku objął stanowisko profesora w Gimnazjum w Brzegu. Wyjazd do Brzegu mógł być podyktowany szykanami ze strony kleru katolickiego i luteranów wymierzonymi w niego jako wyznawcę kalwinizmu. W 1573 roku zmarł i został pochowany w Głogowie.

Zakończenie

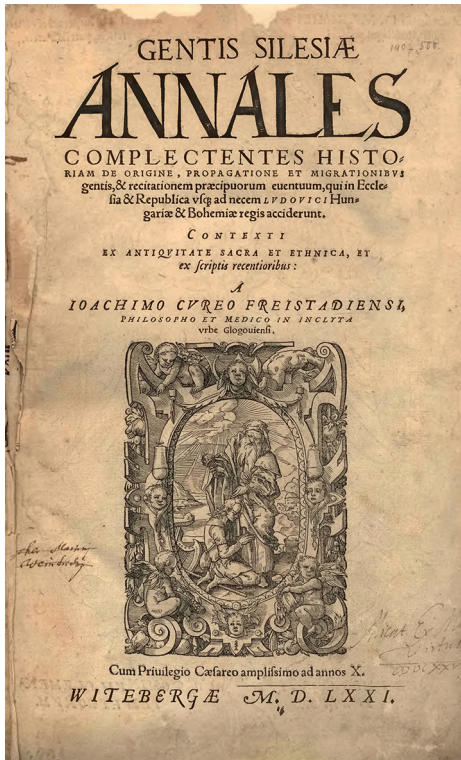
Zaprezentowane sylwetki wielkich osobistości wywodzących się z terenu Śląska, a jednocześnie związanych z Uniwersytetem Padewskim potwierdzają tezę, że szeroko rozumiany *Grand Tour*, obcowanie z kulturą włoską wpłynęły na losy wspomnianych osób.

43 T. Banaś, *Scheffler Johann*, w: *Słownik pisarzy śląskich*, t. 1, red. J. Lyszczyna, D. Rott, Katowice 2005, s. 117-120.

44 M.G. Förster, *Analecta Freystadiensia oder Freystädtische Chronica, Theils aus denen in vielen Jahren gesammelten Miscelaneis Herrn Johann Gottfried Arts*, gedruckt bey Michael Lorentz Pressern Lissa 1751, s. 185.

45 A. Malecki, *Mity etnogenetyczne w samoświadomości historycznej*, „Sensus Historiae”, 3 (2011), nr 2, s. 49.

Il. 12. Strony tytułowe prac Joachima Cureusa.

Źródło: Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa, <https://dbc.wroc.pl/dlibra/publication/5202/edition/5006?language=en> [dostęp: 23.03.2022].

W XVI-XVII wieku wraz ze wzrostem popularności podróży edukacyjnych zmieniało się wyobrażenie człowieka wykształconego. Panowało wówczas przekonanie, że człowiek wykształcony nie tylko posiadał szerokie horyzonty intelektualne, lecz także cechował się wysokimi kwalifikacjami moralnymi. Ponadto musiał mieć umiejętności praktyczne, niezbędne do życia publicznego. Powinien posługiwać się kilkoma językami, z których najważniejszym był język łaciński. Najistotniejsza zaś w kształceniu była nauka sztuk wyzwolonych, prawa, teologii, medycyny i astrologii. Zgłębiając życiorysy ww. studentów Uniwersytetu w Padwie, zyskujemy obraz człowieka renesansu, który swoją wiedzą i umiejętnościami przyczynił się do szeroko rozumianego rozwoju Śląska.

Zaprezentowane sylwetki są jedynie załączkiem badań poświęconych padewczykom wywodzącym się z terenu Śląska i ich mecenatowi, które stanowią element rozprawy doktorskiej autorki.

Bibliografia

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

Biblioteka Ossolineum we Wrocławiu

BO, DzR (Dział Rękopisów), rkps sygn. 13375/I: J. Warchał, *Materiały do historii o Polakach w Padwie*.

Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu

BUW, rkps sygn. 011185.1: *Horti Scholziani Chalcographica Delineatio*.

OPRACOWANIA

- Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padeuskim*, t. 1: *Metryka nacji polskiej w Uniwersytecie Padeuskim (1592-1745)*, przygot. do druku H. Barycz, Wrocław 1971.
- Banaś T., *Scheffler Johann*, w: *Słownik pisarzy śląskich*, t. 1, red. J. Lyszczyna, D. Rott, Katowice 2005, s. 117-120.
- Baran Z., *Hrabiowie von Hochberg. Śląscy Medyceusze i ich mecenat kulturotwórczy w latach 1628-1833*, Wałbrzych 2017.
- Bruzewicz-Mikłaszewska B., *Peter Monavius (1551-1588) lekarz wrocławski i jego dysertacja z 1578 roku „De dentium affectibus” – najstarsza w Europie praca doktorska o tematyce stomatologicznej*, „Advances in Clinical and Experimental Medicine”, 12 (2003), no. 6, s. 861-868.
- Ćwikliński L., *Padwa i Polska*, Warszawa 1922.
- Förster G.M., *Analecta Freystadiensia oder Freystädtische Chronica, Theils aus denen in vielen Jahren gesammelten Miscellaneis Herrn Johann Gottfried Arts...*, gedruckt bei Michael Lorentz Pressern, gedruckt bey Michael Lorentz Pressern Lissa 1751.
- Krzyżanowski S., *Wspomnienia z Padwy. Notatki z podróży*, Kraków 1868.
- Lec Z., *Biskupi wrocławscy w dobie reformacji i reformy kościoła*, „Saeculum Christianum”, 2 (1995), nr 1, s. 211-220.
- Lenart M., *Wstęp do edycji fototypicznej*, w: *Album Polonicum. Metryka nacji polskiej w Padwie 1592-1745. Edycja fototypiczna*, red. R. Gajowiak, M. Iżykowska, Warszawa 2018, s. 14-73.
- Lenart M., *Atmosfera religijna w Padwie w okresie pobytów Jana Kochanowskiego na terytorium Republiki Weneckiej*, w: *Reminiscencje Reformacji. Prusy-Mazury 1517-2017*, red. R. Bażanowski, B. Waclawik, Olsztyn 2017, s. 89-108.
- Lenart M., *Dzieje i znaczenie tzw. Metryki nacji polskiej w Padwie: 1592-1745*, „Echa Przeszłości”, 2019, nr 20/1, s. 143-164.
- Lenart M., *Patawium, Pawa, Padwa. Tło kulturowe pobytu Jana Kochanowskiego na terytorium Republiki Weneckiej*, Warszawa 2013.
- Lenart M., *Statuta Universitatis scholarium iuristarum studii generalis Paduani ab anno 1331 ad annum 1404 (Codex Bibliothecae Cathedralis Gnesnensis 180)*. Wydanie fototypiczne, wstęp K. Stopka, tłum. M. Wrana, P. Marcinkiewicz, Opole 2020.
- Małecki A., *Mity etnogenetyczne w samoświadomości historycznej*, „Sensus Historiae”, 3 (2011), nr 2, s. 35-53.
- Mandziuk J., *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku*, t. 2: *Czasy wczesnonowżytnie (od 1520 do 1742)*, Warszawa 1995.

- Nespiak D., *Wawrzyniec Scholz (1522-1599) twórca pierwszego ogrodu roślin lekarskich we Wrocławiu i wydawca źródeł do historii medycyny*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 22 (1977), nr 3, s. 535-548.
- Oszczanowski P., *Pomnik chrześcijańskiego rycerza. Nagrobek Melchiora von Redern we Frydlandzie. Opus vitae Gerharda Hendrika z Amsterdamu*, Wrocław 2013.
- Pagel J.L., *Sebisch, Melchior*, in: *Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd. 33, Hrsg. R.F. von Lilienorn, Leipzig 1891, s. 508-509.
- Polacy przy grobie św. Antoniego w Padwie*, cz. 2: *Kaplica Polska (1896-2018)*, red. M. Lenart, Opole 2020.
- Przędziecki A., *O Polakach w Bononii i Padwie*, Warszawa 1849.
- Quirini-Popławska D., *Nieznana Matriculazione Università Legista Polona Uniwersytetu Padevskiego z lat 1591-1598*, „Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne”, 25 (2015), s. 13-26.
- Quirini-Popławska D., *Studia Polaków na Uniwersytecie Padevskim w XV i XVI wieku. Stan badań oraz wstępne hipotezy*, „Prace Komisji Środkowoeuropejskiej PAU”, 21 (2013), s. 19-30.
- Quirini-Popławska D., *Podróże polskich duchownych do Padwy w XV i XVI wieku; wstępne rozpoznanie*, w: *Itinera clericorum. Kulturotwórcze i religijne aspekty podróży duchownych*, red. D. Quirini-Popławska, Ł. Burkiewicz, Kraków 2014, s. 225-253.
- Quirini-Popławska D., Frankowicz K., *Dziela XVI-wiecznych padevskich profesorów prawa, filozofów i filologów w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej oraz ich proveniencja*, „Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne”, 27 (2018), s. 9-36.
- Schumacher G.H., *Theatrum Anatomicum in History and Today*, „Interantional Journal of Morphology”, 25 (2007), no. 1, s. 15-32.
- Stieve F., *Rödern Melchior Freiherr o. R. (Redern, Rädern)*, in: *Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd. 29, Hrsg. R.F. von Lilienorn, Leipzig 1889, s. 23-25.
- de Visiani R., *L'Orto botanico di Padova nell'anno 1842*, Padova 1887.
- Windakiewicz S., *Księgi nacyi polskiej w Padwie*, Kraków 1888.
- Windakiewicz S., *Padwa. Studium z dziejów cywilizacji polskiej*, Kraków 1891.
- Worbs M., *Trwałe dziedzictwo Angelusa Silesiusa na przykładzie kościelnej pieśni „Jezu, Jezu do mnie przyjdź”*, „Biblioteka Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy”, 39 (2015), nr 1, s. 14-25.
- Żołądz-Strzelczyk D., *O przedsięwzięciu peregrynacyjnej. Edukacyjne wojaże szlachty z Rzeczypospolitej w świetle instrukcji podróżnych*, Wilanów 2020.
- Żołądz-Strzelczyk D., *Peregrinatio academica. Studia młodzieży polskiej z Korony i Litwy na akademiach i uniwersytetach niemieckich w XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, Poznań 1996.

NETOGRAFIA

- Angelus Silesius*, http://jbc.jelenia-gora.pl/Content/2269/aniol_slazak.html [dostęp: 28.03.2022].
- Crato von Krafftheim, Johannes. Engraver Robert Boissard*, <https://picryl.com/media/crato-von-krafftheim-johannes-df8b52> [dostęp: 28.03.2022].
- Cureus J., *Gentis Silesiae Annales Complectentes Historiam De Origine, Propagatione Et Migrationibus gentis et recitationem praecipuorum eventuum qui in Ecclesia et Republica usq[ue] ad necem Ludovici Hungariae et Bohemiae regis acciderunt [...]*, druk Johann Kraft, Witebergae 1571, <https://dbc.wroc.pl/dlibra/publication/5202/edition/5006?language=en> [dostęp: 23.03.2022].

- Hahn J., *Laurentius Scholtz, raj w środku Wrocławia*, <https://wachtyrz.eu/jan-hahn-laurentius-scholtz-raj-w-srodku-wroclawia/> [dostęp: 26.03.2022].
- Nonblog di habanera, http://habanera-nonblog.blogspot.com/2010_02_01_archive [dostęp: 23.03.2022].
- Manuale siue Speculum [Manuale sive Speculum] Medicinae Practicum Melchioris Sebizii. D.*, <https://www.portraitindex.de/documents/obj/35900346> [dostęp: 28.03.2022].
- Martin von Gerstmann – mieszczanin, który został księciem*, <https://muzeum.boleslawiec.pl/martin-von-gerstmann-mieszczanin-ktory-zostal-księciem/> [dostęp: 28.03.2022].
- Melchior Sebizius. Line engraving by J. van der Heyden after himself*, <https://catalogue.wellcome-library.org/record=b1172198> [dostęp: 28.03.2022].
- Melchior von Redern. Portret*, <http://egr.buw.uw.edu.pl/node/38142> [dostęp: 28.03.2022].